

BALADA AZI LA LĂUTARIÎ DIN FÎNTÎNELE (I)

IONEL NICOLAE

Comuna Cojasca — care cuprinde satele Cojasca, Iazu și Fintinele — se află în extremitatea sudică a județului Dimbovița, pe malul drept al Ialomiței, la aproximativ 40 Km de orașele București, Tîrgoviște și Ploiești.

Așezare veche, în calea oierilor și pe drumul ce lega și pe aici vechea cetate de scaun a Țării Românești de București — localitatea este cunoscută documentar, după cîte știm pînă acum, din anul 1506¹.

Documentele vechi (sec. XVI, XVII, XVIII) se referă numai la vînzările și schimburile de moșii și țigani. Cum ocinile boierești reprezintă numai o parte din moșia satului iar țiganii robi sînt foarte puțini, restul pămîntului trebuie să fi aparținut unor țărani liberi.

În catagrafia județului Dimbovița stă scris : „Satul Cojasca, biserică veche de lemn, hramul sfîntul Nicolae, cu toate podoabele și veșmintele și cărțile toate ; 86 și 2 case, 130 și 3 suflete bărbați, 136 și 3 suflete femei — români și țigani. Preot popa Dumitru sin popa Radu, 70 ani, bun la cetire, bețiv, gilcevitor, s-au preoțit de preasfințitul Mitropolit Dositei prin părintele Deviidos la leat 1791, Ghenarie 18”².

Din 1810, Mihalache Cornescu, boier din Cornești, stăpînește pămînt și în Cojasca. „El colonizează, în jurul anului 1825, o ceată de țigani ursari și meșteri fierari, pe care îi folosește pentru nevoile sale”³. În 1864, aceștia primesc pămînt numai pentru vatra satului. Ei au întemeiat satul Fîntînele de azi.

După ani și ani de împilare boierească împroprietărirea lui Alexandru Ioan Cuza a adus o oarecare ușurare. Au fost împroprietăriți 542 locuitori : 63 frunțași. 71 cu două vite, 223 cu brațele și 185 nevolnici (văduve și meseriași).

Mai tîrziu, „comuna Cojasca se compune din două cătune : Cojasca și Fintinele, cu 2500 locuitori. Are o biserică și o școală. Localul școalei este nou, clădit în 1885, de zid, cu primăria la un loc”⁴.

¹ Documente privind istoria României, Țara Românească, veacul XVI (1501—1525), vol. I, Ed. Acad. R.S.R., 1951, nr. 30, p. 35.

² Alexandru Popescu Runcu, *Catagrafia...* 1810, p. 53.

³ Marin Ionică, *Monografia comunei Cojasca* (manuscris).

⁴ G. I. Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu — *Marele Dicționar Geografic al României*, București, 1899, vol. II, p. 558.

Locuitorii satului Iazu sînt descendenții țiganilor vătrași care au robit pe aceste meleaguri, făcînd parte din satul Cojasca pînă în 1963. Bătrînii îi numesc rudari. Ocupațiile lor de bază sînt agricultura și cărămidăria. Spre deosebire de cei din Fîntînele, care vorbește țigănește, ei nu cunosc această limbă. Căsătoriile dintre unii și alții sînt foarte rare.

*

Pentru o colectivitate umană există totdeauna un element natural care o determină sufletește. Pentru oamenii acestor locuri acest element natural a fost pădurea — nesfîrșitul, fiorosul codru al Vlăsiei. Bătrînii sînt convinși că numele satului Cojasca vine de la coaja folosită pentru acoperișurile locuințelor. Într-o lume a pămîntului și a lemnului viu, casa — clădită lingă rîu — nu putea fi decît din lemn și din pămînt. Chiar și la începutul secolului nostru ea venea din pădure gata cioplită. Fierarii țișani de la Fîntînele (sau de la Ursari — cum spuneau bătrînii) făureau în bătătură cîteva piroane de prindeau ici și colo grinzile și stîlpii înflorați, iar pereții erau îngrădiți cu nuiiele și lipiți cu pămînt. Puțurile din care se bea apă erau din grădele și aveau furcile, cumpenile, ciuturile din lemn. În locul lanțului se folosea funia de tei. Plugurile, gardurile, cele mai multe obiecte casnice erau din lemn. Aproape totul era din lemn. Și biserica era din lemn.

Cojăștenii au dus o necurmată luptă din topor cu pădurea care le prăpădea recoltele cu vegetația și vietățile ei. Boierul Mișu Cornescu a îngăduit țișanilor ursari să se așeze pe moșia lui nu numai pentru că erau fierari iscusiți, ci și pentru a-i folosi ca tăietori de pădure.

Haiducul Tunsu, după ce-l călcase la moșie pe vornicul Tache Rallet și-i luase șaluri, scule, argintărie, tot — lăsîndu-l numai în cămașă — venea acoperit de pădure și dădea tircoale conacului de la Ghergani, unde familia lui Ion Ghica, pe cînd acesta avea vreo unsprezece ani, se retrăsese din cauza ciumei. Jianu era prieten cu tatăl scriitorului. Vîneau împreună ajutați de vînători pricepuți din satele vecine : Cojasca, Săbiești, Colacu. „Seara, în aprinsul luminărilor, un car plin cu lupi tineri și bătrîni, cu vulpi și cu iepuri venea cu vînători după dinsul”⁵. Apoi „chelăreasa umplea oale cu vin din bute și fetele ajutoare cîsteau pe vînători, dîndu-le împreună cu oala de vin și cîte un hartan de friptură, o bucată de pastramă, un codru de mămăligă tăiată cu sfoară și-o vorbă bună“.

Mihalache Cornescu, neavînd moștenitori de nici un fel, lasă averea băiatului din casă, lui Nicolae Alexandrescu. Cafegiul, cum îi mai ziceau sătenii, era un spoliator nemaiîntîlnit. Silind țărănii să muncească peste puterile lor, fără să țină seamă de vîrstă, sex, sănătate, pedepsind aspru pe cei care nu supuneau întocmai voinței lui, vorbind murdar femeilor — i-a determinat pe cîțiva bărbați curajoși să se răzbune. Aceștia au format două cete și au jurat să-l omoare. O ceată aștepta pe drumul spre Ghergani, iar alta pe cîmpul dintre Bilciurești și Dobra. Întorcîndu-se de la Tirgoviște, unde era chelar al curții domnești, cea de-a doua ceată

⁵ Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, E.P.L., București, 1967, în „Tunsu și Jianu“, p. 165.

l-a ucis. Azi într-o mică vale de pe acel cîmp se află o cruce — crucea Cafegiului. Pe ea stă scris anul morții sale — 1859. Se zice că soția lui a cheltuit mulți bani pentru descoperirea răzbunătorilor. Cojăștenii n-au călcat jurămîntul.

Bețiș, primarul comunei Cornești pînă prin anul 1900, hoțea noaptea împreună cu cîțiva oameni de încredere. Printre ei, o baladă care-i poartă numele amintește și de „Grigore din Cojasca”⁶.

Se cărașea în toate părțile și drumurile erau presărate cu multe hanuri și popasuri. La Lucianca, pădurea strîngea drumul ca într-un clește uriaș. Cei care cărau orz pentru fabricile de bere din București se înfiorau și puneau bice pe cai. Aici s-au întîmplat multe !

Acum pădurea s-a îndepărtat. Copacii ei sînt mai mici și mai rari, vietățile ei zburătoare și nezburătoare s-au împușinat.

*

Lăutarii și lăutăria. Lăutăria este ca o flacără. Se naște dintr-o scînteie acolo unde găsește locul prielnic și dăinuie cu cît este mai mare și mai puternică. Lăutarii au fost și în satul Iazu. Cojăștenii își amintesc cu nostalgie de un bătrîn și dibaci cobzar de aici care se numea Tica Toader. Existau cobzari, vioriști, țambalagii, gorniști. Dintre aceștia, n-au rămas pe firul tradiției decît cîțiva gorniști, care cîntă la înmormîntări în Cojasca și în alte sate, uneori îndepărtate, realizînd o polifonie foarte interesantă.

Țiganii ursari n-au lucrat niciodată cu inimă pămîntul. Au învățat însă cîntecele de pe aici și le-au cîntat unde au fost chemați. Pentru că nu puteau trăi numai din asta, se ocupau cu negoțul mărunt, lucrau fierul cu aplicația spre migală a unui bijutier, deși nu era vorba decît de vîrtejuri, gîtare pentru porci, clești, foarfeci, topoare, săpăligi, seceri și vătraie. Munceau și pe moșii, cîteodată la distanțe mari de casă. Sat sărman, fără lumina învățăturii, trăia de azi pe mîine. „Eram chinuți dă negustori, că ne duceam iarna și le cîntam și erea anual, ne plătea la un an. Cîteodată ne plătea, cîteodată... La nunți, erea numai iarna și cîntam trei, patru nunți. Unde să te mai duci iarna să cînți ? Că nu erea la salon, că nu erea la căminu cultural ! Punea masa acolo și noi înghețam dă frig, ne făceam vineți”.

În 1919 se înființează o școală primară într-o clădire necorespunzătoare. Într-o încăpere se învăța pe niște bănci improvizate din pari pe care erau prinse scînduri, iar în cealaltă se tăvălea în mocirlă o scroafă.

În prezent, satul are o școală generală de opt ani, grădiniță, magazin alimentar, lumină electrică, radioficare. Material, nu se deosebește de celelalte sate din jur. Ocupația cea mai importantă a rămas lăutăria (chiar și pentru cei care s-au angajat în întreprinderile din București). Au trei sute de case și o populație de aproape o mie cinci sute de locuitori. Pentru că sînt foarte puțini bărbați care nu știu să cînte la vreun instrument, lăutăria este în general o meserie care se perpetuează.

⁶ Constantin Manolescu, *Plai domnesc*, Tîrgoviște, 1976, p. 137.

Instrumente muzicale folosite. Din investigațiile pe teren, din ianuarie 1978, rezultă următoarea statistică privind instrumentele și lăutarii :

viori	29	27	
cobze	2	—	
țambale	38 (4 țambale-masă)	35	(Cobzele și chitarele sînt
contrabasuri	4	3	folosite de lăutari ca al
baterii	52	42	doilea instrument)
acordeoane	162	109	
chitare	2	—	

289 instrumente

216 lăutari (71 instrumente
servesc învățăceilor)

După opinia celor mai în vîrstă, vioara și cobza (alături de alta instrumente ce vor fi fost folosite — fluier, cimpoaie etc.) au însoțit pe țiganii ursari de odinioară la vremea lor pe meleagurile acestea.

Vioara este considerată „regina instrumentelor“ sau „instrumentul cel mai select“ și, numai din mercantilism, unii o alungă din taraful de nuntă înlocuind-o cu încă un acordeon. La lăutarii bătrîni, coardele viorii au următoarele denumiri : sîrmă sau rastos (sol), burdai (re), mașcar (la) și sani (mi).

Cobza a fost, pînă la ultimul război, principalul instrument de acompaniament. Apoi a dispărut cu totul, ca să apară în 1970 grație lui Dumitru Bendic, care a încercat să reînvie practica acestui instrument de veche tradiție. Cele două cobze participă însă numai la manifestările folclorice ale Căminului cultural din Cojasca.

Țambalul — deși are o vechime în rîndul lăutarilor atestată documentar din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea⁷ trebuie să fi fost incomod pentru niște nomazi și nepotrivit ursăritului.

Memoria satului păstrează numele celor trei țambalagii care au cîntat pînă la al doilea război : Gheorghe Șulan, Dumitru Colinorîu și vestitul Durică. Aceștia au școlit mulți țambalagii care au înlocuit cobzele. Azi, toate țambalele sînt acordate „ungurește“. Aspectul înjugat al lăutarului a sugerat țăranilor mai multe porecle pentru țambalul mic : canun, chin, pacoste, belea, necaz...

Ecourile muzicii de jaz din localurile bucureștene au ajuns și aici. În 1934—1935, contrabasistul Gheorghe Borzea aduce bateria (jasul sau toba — cum i se mai spune) — formată din tobă mare, tobă mică și cinel. De acum înainte bateriile înlocuiesc puținele contrabasuri ce se găseau și care nu vor mai apărea decît în 1970, introduse tot de Dumitru Bendic. Spre deosebire de cobză însă contrabasurile au avut aderență. Lăutarii îl deosebesc de violoncel, iar oamenii din comunele din jur obișnuiesc să-l mai numească și „sculă mare“. În general nu este agreat

⁷ Alexandru Tiberiu, *Muzica populară românească*, Editura Muzicală, București, 1975, p. 95.

la nunți, dar la înmormîntare înlocuiește obligatoriu bateria. Posesorii lui sînt cooptați în ansambluri folclorice din Tirgoviște, Buftea și București.

Acordeonul a fost adus de Pandele Constantin (n. 1927) :

„La noi nu exista acordion în sat. Pînă '39, venise un neamț să cînte aici la noi, la bal în Fintînele. Era familie dă neamț, da să stabilise în Ploiești — taică-su era pianist. Îl țiu minte ca și astăzi. A venit la bal, adică la serată cum să zicea înainte. Aveam și noi aici un local. Și m-am dus și eu cu fratele meu, cu Nicu Garoi, și ascultam și eu. Cînd am văzut și noi ce cîntă ăla, am rămas uimiți ! Adică toți, toți copiii, tot satu au rămas uimiți așa ! La urmă după ce am ascultat, am venit acasă, și eu, și fratele ăsta micu, Nicu Garoi. Să-l omorîm pă bietu tata și eu și ăla micu ! Că dacă nu ne aduce acordion d-ăla, noi nu mai stăm în casă ! Atunci bietu tata a vîndut : cal, căruță... a vîndut... da ce n-a vîndut pînă a luat un acordion cu treizeci și doi de bași ! Din ziua cînd l-a adus, n-a durat nici o jumătate de an învățarea. Imediat după război au început ceilalți să învețe — după mine și după Nicu Garoi, fratele meu“.

În prezent, acordeoanele sînt nelipsite din formațiile lăutărești, iar numărul lor este în continuă creștere în raport cu celelalte instrumente.

Cele două chitare sînt foloste de doi tineri care încearcă să cînte muzică folk. Aceștia le iau uneori la nuntă (pe lîngă instrumente de uz curent) pentru divertisment.

Modul și metoda de învățare a instrumentelor. În Fintînele, de obicei, instrumentul se învață efectiv la o vîrstă ce variază între șapte și doisprezece ani, ucenicia începînd însă mai devreme — prin observare.

Alegerea instrumentului se face după vocația copilului, dar se ține cont și de unele interese. Astfel, tatăl urmărește să-și formeze taraf din membrii familiei, sau dimpotrivă — fiind bun lăutar, preferă să fie el dascăl copilului său, visînd să facă din acesta un virtuoz.

Nefiind notiști în sat, toți viitorii instrumentiști învață după ureche. Exemplul direct al lăutarilor și exercițiul propriu practicat cu asiduitate au cea mai mare importanță în asimilare. Timpul cît i se arată fiecărui învățăcel este relativ scurt, datorită metodei de școlarizare directă prin deprinderea „țiturilor“ folosite în acompaniament și datorită exersării în grupuri de copii. Simultan cu cele mai simple „țituri“ se învață și melodiile mai ușoare.

Copiii pot exersa fie în grupuri formate din aceleași instrumente, fie încropind adevărate „tarafuri“. În ambele situații sînt sprijiniți, de cele, mai multe ori, de cîte vreun bunic lăutar care nu mai merge la nunți.

Repertoriul de cîntece și jocuri este învățat odată cu instrumentul. Se ascultă cu interes profesional radioul, televizorul, picapul, imprimările, autoimprimările la magnetofon sau casetofon. Aceste mijloace auditive contribuie în mare măsură la formarea gustului lor muzical.

Durata uceniciei este condiționată de dificultățile instrumentului, de talentul și sîrguința viitorului lăutar. Vioara — după afirmațiile mai

multor vioriști cu experiență — cere pînă la trei ani, o dragoste statornică și un har deosebit din partea pretendentului. În prezent sînt prea puțini cei care și-au ales-o, majoritatea îndreptîndu-se spre celelalte instrumente ce se desprind într-un timp mult mai scurt.

Dorința de a atinge faima, cît și teama de a fi desconsiderat în fața unei colectivități care nu înțelege decît că trebuie să fii lăutar între lăutari — orientează ferm pe cei mai mulți dintre foarte tinerii acestui sat.

Formațiile și ocaziile în care se cîntă. Denumirea cea mai veche și mai des întîlnită pentru formațiile lăutărești de aici era de „bandă” dar azi este folosită cea de „orchestră”, și mai rar aceea de „taraf”.

În trecut, formațiile clasice se alcătuiau din vioară și cobză ; vioară și țambal mic ; viori și contrabas ; viori, țambal și contrabas ; vioară, vioară de acompaniament și contrabas — acum, din vioară și țambal ; acordeon de acompaniament și contrabas — acum, din vioară și țambal ; acordeon și vioară ; acordeon și baterie ; acordeoane și baterie ; acordeon, vioară și baterie ; acordeon, vioară, țambal și baterie ; acordeon, vioară, țambal și contrabas (la înmormîntare) ; viori, acordeoane, țambal și baterie. Acordeonul are cea mai mare frecvență.

„A vorbi de ocaziile în care se cîntă — scria Gheorghe Ciobanu — înseamnă a vorbi, de fapt, de numeroasele manifestări, de tot felul, împletite cu cîntece, ale masei în mijlocul căreia trăiesc și de la care sînt nelipsiți (lăutarii) în cele mai multe părți ale țării. Acest lucru este valabil atît pentru trecut, cît și pentru prezent”⁸. Nunta, jocurile săptămînale, petrecerile familiale (botezul, onomastica, ziua nașterii etc.), înmormîntarea au cerut și cer muzică.

În pragul ultimului război erau în satul Cojasca opt cîrciumi. Toate angajau lăutari pentru mușterii și pentru horă. După horă „se punea refeneaua” : o petrecere pentru cei căsătoriți. Aceștia beau basamac din țoluri lungi și ascultau cîntece de lume, iar cînd plecau acasă aveau lăutarii după ei. Se cînta la cîrciumile din satele vecine, la cele din Răcari (mai ales în zi de țîrg), la Periș și chiar în locurile din București. Jocurile săptămînale din fața prăvăliei sau de la salon sînt găzduite acum de căminul cultural.

În zilele onomastice are loc un fel de „colind lăutăresc” numit „vizită”. O mulțime de tarafuri mici împînzesc satele din jur. Merg din casă în casă cîntînd „Mulți ani trăiască !” și alte cîntece cerute de gazdă. Cu acest prilej își fac debutul cei care au terminat învățarea instrumentului.

Cîțiva lăutari sînt angajați periodic în orchestre populare de concert din București, Buftea și Tîrgoviște. Orchestra „Dimbovița” din Tîrgoviște — după ce a fost organizată de Ionel Budișteanu și mai apoi de Dumitru Bendic — a fost dirijată de vioristul Stoica Constantin (Șapte luni) din Fintînele, iar în turneele întreprinse în 1972, 1973 și 1974, prin mai multe orașe europene între care Paris, Madrid, Roma, Viena, a cîștigat un succes deosebit.

⁸ Gheorghe Ciobanu *Lăutarii din Clejani*, Editura Muzicală, București, 1969, p. II.

Circulația. Omogenitatea folclorică a ariei lor de circulație. După informațiile culese de la mai mulți lăutari, aria de circulație din perioada interbelică avea o rază de circa 40 km. Trebuie luate în considerare vadurile spre Călărași, Oltenița și Pitești precum și unele pătrunderi în județul Teleorman. În prezent automobilul a produs o schimbare considerabilă. Estimativ, localitățile limitrofe ale ariei de circulație actuale sînt : Constanța, Rîmnicu-Sărat, Vălenii-de-Munte, Pitești, Roșiori-de-Vede, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Oltenița și Călărași.

Repertoriul de cîntece și dansuri nu este același pe o întindere atît de mare, mai ales dacă ne referim la cel vechi. „La Călărași, cîntecele sunt cunoscute, jocurile sunt mai dificile. La noi se spune „Sîrba ofițerească“, și la ei se spune „Sîrba studenților“, și dacă e cineva și fluieră, se știe malodia care e“. „Acu la nunți... de!... nu se cerea peste tot chiar la fel. Dar eream ușori la cap, prindeam la ureche și împăcam oamenii“. Lăutarii pot face față cerințelor datorită bogăției și diversității cîntecelor și melodiilor de joc pe care le cunosc. Fiind „în împrumut“ cu mediile pe care le frecventează, ei contribuie la omogenizarea folclorică a ariei lor de circulație. Acest proces de omogenizare este înlesnit foarte mult de mijloacele audio-vizuale.

*

Emanciparea materială a trezit în lăutarul din Fîntînele dorința de a fi totdeauna respectat. El s-ar dori privit ca un adevărat artist. Drumul sigur de dezvoltare al lăutăriei de mîine este acela al unei mai înalte profesionalizări.

